

Logica generalis.

CAP. I.
DE CONCEPTIBUS.

SECTIO I.
DE
CONCEPTIBUS IPSIS.

§. 34.

Cognitio objecti alicujus sine affirmatione, aut negatione, est *conceptus* (6). Objectum ipsum *conceptus objectivus* (der Begriff nach seinem Gegenstande), cognitio ipsa *conceptus formalis* est (der Begriff in sich).

§. 35. Id, per quod objectum determinatur, ratio *determinationis, distinctionis* (3) objecti ab aliis est, & dicitur *nota, character, vel discrimen rei* (ein Merkmal).

§. 36. Nota rei 1. *positiva* est, aut *negativa*: prior est, per quam mihi aliquid tanquam praesens in re praesente; posterior, per quam mihi aliquid tanquam a re absens represento. Doctrina e. g. est nota *positiva*, & ignorantia est nota *negativa*. 2. *Propria, vel communis*: illa est, quae reperitur tantum

tum in uno; hæc, quæ in pluribus reperitur. Tres lineæ in extremis punctis concurrentes nota trianguli propria est, & clausum spatium nota communis. 3. Vel *sufficiens*, vel *insufficiens*: illa est, per quam res satis determinatur, & hæc, per quam res non satis determinatur. Notæ communes semper sunt insufficientes. 4. Vel *fœcunda*, vel *sterilis*: illa est, quæ multiplex discrimen, & a multis exhibet; hæc, quæ non multiplex discrimen, & a paucis ostendit. Ratio in homine est nota fœcunda; existentia ejus est nota sterilis. 5. Vel *magna*, vel *parva*: illa magnum; hæc exiguum discrimen exhibet: in homine cum brutis collato ratio est etiam nota magna; decem articuli pedum nota parva sunt. 6. Vel *constans*, vel *variabilis*: illa est, quæ abesse non potest; hæc, quæ potest abesse. Constantes vel primæ sunt, & rationes reliquarum notarum, & dicuntur *essentiales* (die wesentliche Stücke), vel ex primis profluunt, & sunt attributa (Eigenschaften). Essentiales notæ, & attributa sunt internæ necessariæ rei. Notæ variabiles, si sint internæ rei, dicuntur *modi* (zufällige innerliche Beschaffenheiten), si sint externæ, sunt *relationes* (Verhältnissen). Clausum spatium tribus lineis notæ essentiales trianguli sunt, tres anguli attributa, color laterum modus, æqualitas cum alio relatio est. 7. *Mediata*, vel *immediata*: illa est nota notæ rei; hæc nota rei tantum. Ratio est nota immediata animæ rationalis, & repræsentatio nexus rerum est ejusdem animæ nota mediata.

§. 37. Objectum notis suis propriis determinatum est *singulare* (ein einzelnes bestimmtes Ding),

Ding), five individuum. Objectum notis suis propriis non determinatum, est indeterminatum, commune, universale (unbestimmt, gemein).

§. 38. Conceptus objecti singularis est *idea*; objecti communis est *notio* (ein mehreren gemeiner Begriff). Conceptus Ciceronis est *idea*, conceptus oratoris est *notio*.

§. 39. Omne objectum vel commune est, vel singulare. Hinc omnis conceptus vel *idea* est, vel *notio*.

§. 40. In omni conceptu sunt notæ, quarum quælibet unum est, & cum conceptu simul repræsentatur; adeoque adsunt conceptus plures, qui sunt notarum conceptus: hi dicuntur ipsum conceptum, cujus notas repræsentant, *ingredi*, five *in eodem contineri*, & eidem *convenire* strictius (kommen in den Begriff hinein, sind in demselbigen enthalten). Ii conceptus, qui tantum in alio repræsentari possunt, eidem conveniunt latius, & illum, cui conveniunt latius, non ingrediuntur. Sic conceptum hominis ingreditur conceptus animalis, non vice versa.

§. 41. Notio repræsentat objectum commune (38.) adeoque notam, quæ reperitur in pluribus; hinc notio alios conceptus ingreditur. Conceptus, quos notio ingreditur, dicuntur *sub notione contenti*, & ad eandem referuntur. Notio figuræ *sub se* continet conceptus trianguli, quadrilateri &c. Triangulum & quadrilaterum ad figuras referuntur.

§. 42. Conceptus, qui alium sub se continet, respectu hujus dicitur *superior* (der obere, oder

oder höhere); qui vero sub alio continetur, respectu ipsius inferior dicitur (der untere, oder niedrigerer Begriff).

§. 43. Conceptus superior repræsentat id, quod est suis inferioribus commune; hinc nihil est in superiore, quod non sit in inferioribus ejus singulis. Inferiores conceptus simul sumti constituunt superioris *ambitum* (den Umfang des höhern Begriffes). Ad notionem trianguli, triangula pertinent omnia, nihilque est in nozione trianguli, quod non sit in triangulis singulis.

§. 44. Conceptus sibi mutuo convenientes, & ejusdem ambitus sunt *reciproci* (Wechselbegriffe). Conceptus trianguli, & figuræ tribus lineis clausæ sunt reciproci.

§. 45. Conceptus inferior semper minus communis est suo superiore; hinc magis determinatus; habet ergo notas plures; adeoque non, quidquid est in inferiore, est in superiore: sic non est in omni triangulo illud, quod est in æquilatero.

§. 46. Conceptus inferiores contenti sub superiore vel sunt *idea*, vel *notiones* (38): si primum: conceptus superior est *species*, notio speciei (Art, oder Gattungsbegriff); si alterum, conceptus superior est *genus*, notio generis (eint Geschlechtsbegriff). Conceptus trianguli æquilateri speciei notio est; conceptus trianguli generis est notio.

§. 47. Genus vel *summum*, vel *intermedium*, vel *infimum* est. Primum est notio generis,

ris, quæ sub nulla alia continetur; secundum est notio contenta sub alia; tertium est notio generis, quæ tantum sub aliis continetur, sub se vero immediate habet speciem. E. g. ens, substantia, animal.

§. 48. Notæ conceptus inferioris in superiore non contentæ sunt inferioris *differentia* (der Unterschied, oder die genauere Bestimmung). *Differentia*, quæ est inter notiones specierum, *specificæ*, quæ est inter notiones generum, *generica*, quæ est inter ideas, *differentia* individuorum, aut *numerica* est: prima est inter hominem, & brutum; secunda inter animal, & plantam; tertia inter Cæsarem, & Pompejum.

§. 49. Notio, quæ singularis sub aliquo conceptu contentis strictius convenit, dicitur *universalis* (ein allgemeiner), quæ aliquibus tantum inferioribus convenit, *particularis* est (ein besondrer unbestimmter Begriff): notio hominis universalis est; notio eruditi, relate ad inferiores conceptus sub conceptu hominis contentos, est particularis.

§. 50. Cognitio alicujus orta per sensum, sive externum, sive internum, conceptus *intuitivus* est (ein durch die Sinne, oder Empfindung erhaltener Begriff): Conceptus quarundam animæ qualitatum sunt ex sensu interno, rerum corporum ex sensu externo.

§. 51. Quod percipio per sensus, existit, quod existit, est propriis suis notis determinatum; hinc singulare; Conceptus alicujus singularis est

idea (38); ergo omnis conceptus per sensum idea est: sed tamen non omnis idea est conceptus per sensum.

§. 52. Conceptus ex testimoniis aliorum est *historicus* & *stricte*, si is, qui testatur, id, quod testatur, est expertus: si minus, est *historicus* in sensu latiore. Omnis conceptus per fidem est *historicus*.

§. 53. Si attentionem ab uno objecto dirigo ad aliud, & per hoc cognitionem illius objecti, a quo attentionem revoco, obscurō, tunc *abstraho*. Conceptus, per abstractionem formatus, *abstractus* dicitur (ein abgefonderter Begriff).

§. 54. Formaturus conceptum abstractum assumat conceptus inferiores tot, quot haberi possunt; attendat ad horum quemvis, & ejus notas, quantum fieri potest, clare cognoscat; conceptus omnes inter se conferat, & quid commune habeant, dispiciat; notam communem, relictis aliis, seorsim cogitet, & formavit conceptum abstractum. Hinc patet, omnem notionem esse conceptum abstractum, cum formetur abstrahendo ab inferiorum differentia.

§. 55. Si cum conceptu quodam cogitetur alius, aut etiam plures, & hi tanquam unum represententur, formatur conceptus per *combinationem*; ita formatus dicitur *combinatus* (ein verbundenener Begriff). Conceptus non combinatus *simplex* est. Conceptus figuræ est *simplex*, figuræ quadrilateræ est *combinatus*.

§. 56. Conceptus, quorum unus alteri nec strictius, nec latius convenit (40), ipsi repugnat. Conceptus combinatus ex repugnantibus, chymera est. E. g. trianguli quadrilateri conceptus.

§. 57. In combinatione conceptuum vel cognoscitur convenientia eorundem ex ratione, adeoque philosophice, vel non; si primum, conceptus est *rationabiliter* combinatus; si alterum, est *arbitrarie* (*willkürlich*) combinatus.

§. 58. Conceptus, qui cum alio combinatur, vel in eo jam contentus est, & dicitur *latius* combinatus, vel in eo contentus non est, & dicitur *strictius* combinatus. In conceptu hominis, contentus est conceptus rationalis, non vero conceptus eruditi.

§. 59. In combinatione strictiore vel conceptus determinatus est combinatione conceptuum notarum propriarum, vel tantum combinati sunt conceptus notarum communium: si primum, conceptus combinatus est idea; si alterum, est notio.

§. 60. Combinaturus seorsim cogitet conceptus combinandos, eosque evolvat, tum inter se conferat, & convenientiam eorundem determinet philosophice. Ideas combinatione formaturus attendat ad notas objectorum proprias; & notiones combinatione formaturus attendat ad notas communes. Combinaturus arbitrare caveat, ne repugnantes combinet.

§. 61. Conceptus hominum primi, & verisimilium omnes ex sensibus ortum habent. Circa

- id vero, quod sentimus, vel ita versamur, ut totum percipiamus, vel ita, ut a quibusdam ipsius determinationibus abstrahamus, vel easdem combinemus. Hinc omnis noster conceptus, si originem spectemus, vel est per sensum, vel per abstractionem, vel per combinationem formatus.

§. 62. Conceptus cum objecto suo conveniens *verus*, cum eodem non conveniens *falsus* est (II.); omnis conceptus objecti possibilis *verus* est conceptus, & objecti impossibilis *falsus* est. Conceptus tantum apparens *deceptor* est (ein Trugbegrif).

§. 63. Conceptus omnis vel est *clarus*, vel *obscurus*; hic vel absolute, vel relative talis (12.).

§. 64. Conceptus *clarus* vel *distinctus* est, vel *confusus*. *Distinctus* est, in quo objecti notæ clare repræsentantur; *confusus*, in quo notæ obscure repræsentantur.

§. 65. Conceptus *distinctus* vel est *complete distinctus* (ausführlich deutlich), vel *incomplete*: prior est, in quo tot notæ clare repræsentantur, quot sufficiunt ad objectum omni tempore, omni loco, in quavis circumstantia ab aliis objectis discernendum. Conceptus, in quo non sunt notæ ad hoc sufficientes clare repræsentatæ, est *incomplete distinctus*.

§. 66. In conceptu *distincto*, si præterea notæ omnes *distincte* repræsententur, erit ipse *adequatus* (vollständig deutlich); si clare quidem, sed confuse, erit *inadequatus*; si notæ notarum *distinct-*

distincte repræsententur, erit conceptus *profundus* (ein tiefer Begriff).

§. 67. Conceptus distinctus, in quo nec plures, nec pauciores notæ repræsentantur, quam ad completum sufficiunt, est *determinatus* (ein ganz genau bestimmter), & *purus* (reiner, netter Begriff). Huic opponitur conceptus *indeterminatus* (ein unbestimmter Begriff), qui, si habeat pauciores notas, quam ad completum sufficiunt, dicitur *incompletus* (ein mangelhafter); si habeat notas plures, dicitur *abundans* (ein zu weitläufiger); si habeat notas anceps (zweydeutige Merkmale), dici potest *fluctuans* (ein schwankender Begriff).

§. 68. Conceptus suos perfecturus sumat a) objectum unum: ad hoc 1. attendat, sive faciat, ut ipsum clare cognoscat; 2. resolvat objectum in suas notas; 3. ad has successive attendat, sive reflectat; 4. easdem inter se conferat; 5. & omnes simul sibi sistat. Hoc ipsum instituat circa quamvis notam, quæ resolvi potest, donec deveniat ad notam ulterius non resolubilem vel absolute, hoc est simplicem (ein in sich unauf lösliches Merkmal), vel respective (beziehungsweise unauf lösliches).

b) Objecto uno ita lustrato, lustret similiter & alia proximius similia.

c) Hæc conferat inter se videatque, quas notas quodvis proprias sibi, quas cum aliis communes habeat (36.).

d) In unoquoque detegat notas constantes, & variabiles. Quod fieri potest a) mutando circum-

stantias: quæ notæ variantur mutatis circumstantiis, variabiles sunt; quæ in omnibus circumstantiis manent eadem, verisimiliter constantes sunt.

b) Auferendo notas, quibus ablatis res non destruitur, variabiles sunt; quibus ablatis res destruitur, certo constantes sunt; & quidem essentielles, si primæ sint, & rationes reliquarum etiam constantium.

e) Abstrahat notas communes a propriis.

f) Notas combinet modo cum hac, modo cum alia, & communes combinando determinet.

§. 69. Universim multitudo, sive copia conceptuum (der Reichthum als Begriffen) acquiritur; conceptus acquisiti perficiuntur attentione, resolutione, sive analysi, reflexione, abstractione, combinatione, sive compositione. Hinc & cognitio his mediis perficitur extensive, & intensive (18.).

SECTIO II.

DE

SIGNIS CONCEPTUUM.

§. 70.

Signum generatim est id, cujus conceptus etiam alterius conceptum excitat, sive: est medium, ex quo cognosci potest alterius cujusdam existentia; hoc alterum *signatum* (das Bezeichnete) etiam *significatus* est (die Bedeutung, in so fern
sie

sie dem Bezeichneter als der Folge, oder dem Zwecke des Zeichen beygelegt wird). Hinc signum est ratio, & signatum rationatum ejus; adeoque inter signum & signatum datur nexus, qui est significatio, vis, potestas signandi (die Bedeutung, in so fern sie dem Zeichen als dem Grunde beygelegt wird). Nexus, si sit ex natura signi, signum dicitur *naturale*, si sit ex arbitrio signantis, dicitur *arbitrarium*. Respiratio est signum naturale vitæ; signa æqualitatis, majoritatis &c. apud Mathematicos arbitraria sunt.

§. 71. Signum, cujus conceptus signati conceptum determinatum (67.) excitat, dicitur *congruum*, quadrans (anpassendes). Signum, cujus conceptus signati notas, earumque inter se nexum, in suis notis, earumque nexu exprimit; sive quod tale est, ut omnia, quæ ex ipso tam secundum se, quam in nexu cum aliis spectato, inferri possunt, de signato ipso valeant, dicitur *significans* (bedeutendes). Cujus & facilis usus, & ex ipso facilis cognitio signati, est signum *facile* (ein leichtes). Congruentia, significatus, & facilitas signi, perfectiones ipsius sunt.

§. 72. Signum, cujus conceptus non excitat signati conceptum determinatum, est *incongruum*. Signum, quod puratur esse signum, & non est alicujus signum, est *inane*; quod plura & diversa signat, est *vagum*; quod aut non potest facile adhiberi, aut quo adhibito, tamen ex ipso non potest facile cognosci signatum, aut in quo

utrumque accidit, est signum *difficile*. Signa, quibus unum, aut plura ex enumeratis adplicari debent, universim signa deficientia sunt (mangelhafte Zeichen).

§. 73. Conceptus ex signis *symbolicus* est (ein Begriff aus den Zeichen, symbolischer Begriff).

§. 74. Signum conceptus est *terminus*, sive *symbolum* (ein Ausdruck); & conceptus termino signatus est significatus ut finis termini (70.). Terminus apud Logicos *vocabulum* est.

§. 75. Qui utitur terminis ad conceptus suos alteri significandos, *proponit*; qui significatum ex termino cognoscit, *intelligit terminum*; qui vero ex termino significatum intelligit, quem proponens significare voluit, *intelligit proponentem*. Potest intelligi terminus, & tamen non ideo proponens.

§. 76. Terminus signat conceptum; hinc totuplex est terminus, quotuplex conceptus: singularis, communis, abstractus, combinatus, sive complexus, simplex &c.

§. 77. Terminus vel est unius tantum significatus, vel plurium: si primum, dicitur *univocus* (ein eideutiger), si alterum, est *aquivocus* (ein zweideutiger Ausdruck), qui etiam vagus, & ambiguus dicitur. Hic, si ad certum significatum determinetur, dicitur *figi* (seine Bedeutung wird festgestellt).

§. 78. Significatus termini *proprius* (eigentliche Bedeutung) est ille conceptus, ad quem significandum terminus primario est assumtus. Significatus *improprius*, translatus, tropicus (uneigentliche, figurliche Bedeutung) est conceptus, ad quem significandum terminus primario non est institutus, qui tamen cum proprio hujus termini significatu connexionem habet, vel majorem, vel minorem. E. g. *Nervus belli pecunia*.

§. 79. Termini plures ejusdem significatus, & linguae sunt synonymi (gleichviel bedeutende Ausdrücke); si sint perfecte synonymi, sunt *tautologici*.

§. 80. Terminus signans conceptum in vita communi occurrentem *vulgaris*; signans conceptum disciplinae tantum & artibus proprium est *technicus* (ein Kunstwort).

§. 81. Termini, quorum significatum etiam minus attenti, intelligere videmur, *familiares* sunt (geläufige Ausdrücke).

§. 82. *Ufus loquendi* in aliqua lingua (der Sprachgebrauch) est consensus plurium in vita communi certo termino certum conceptum significandi. Si talis consensus in disciplinis occurrit, *receptus terminorum significatus* dicitur (der gelehrte Sprachgebrauch).

§. 83. Terminus *verus* est, qui signat conceptum verum; *falsus*, aut inanis est (ein leerer Ausdruck), qui signat conceptum falsum. Termini

mini seorsim veri combinatione sæpe falsi redduntur, præsertim familiares. E. g. Dum germanus diligens alterius studium his terminis significare vult: Er studieret wie ein Pferd.

§. 84. Terminus *clarus* est, cujus significatus est clarus; *obscurus*, cujus significatus obscurus est, vel absolute, & hic esset terminus falsus, vel respective: obscurus, in quantum ejus significatus non facile cognoscitur, dicitur *non intelligibilis* (*unverständlich*), vel absolute, vel respective. Qui utitur terminis intelligibilibus, *perspicuus* est (*redet deutlich, verständlich, faßlich*).

§. 85. Terminus, cujus significatus clare cognoscitur verus, est *certus*; cujus significatus non clare cognoscitur verus, est *incertus*.

§. 86. Veritas, claritas, intelligibilitas, certitudo terminorum perfectiones sunt, & media, quibus præcavetur *logomachia* (*der Wortstreit*).

SECTIO III.

DE

DEFINITIONIBUS.

§. 87.

Definitio logica (eine logische Erklärung) est conceptus distinctus determinatus (67.) terminis expressus. E. g. Triangulum est figura tribus in eis terminata. Conceptus definitus *definitum* (*der erklär*

erklärte Begriff), ipsa definitio *definiens* (der erklärende Begriff) dicitur.

§. 88. Conceptus distinctus non determinatus sive *mancus*, sive *abundans* (67.) terminis expressus est *descriptio* (eine Beschreibung). E. g. Homo est animal *sagax*, *memor*, *plenum rationis*, & *consilii*; & hic hominis conceptus est *abundans*. *Descriptio* vaide *abundans definitio exegetica* dicitur, licet non sit definitio. E. g. *Declaratio* alicujus per omnia *causarum genera*, item per multa *adjuncta*, & *circumstantias*.

§. 89. *Requisita definitionis se tenent ex parte terminorum.*

A) *Ex parte conceptuum requiritur:*

1) *Conceptus definitionem ingredientibus sint clari & absolute, & respective* (63. & 12.). Nam *definitio est conceptus alicujus distinctus*; hinc *notæ debent clare cognosci* (64.); *conceptus vero notarum ingrediuntur definitionem* (40.); ergo & hæc debent *clare cognosci*; unde *obscurum per æque aut magis obscurum definiri non potest*. Sic nulla est hæc definitio *motus*: *Motus est actus entis in potentia, quatenus in potentia.*

2) *Conceptus ingredientibus non sint plures, nec pauciores, quam ad definitionem requiruntur.* Nam *definitio est conceptus distinctus determinatus*. Hinc *definitionem non ingrediuntur notæ in aliis definitionis*

tionis notis jam contentæ; neque tales, quæ satis determinantur per notas in definitione necessarias. Sic vitiosa est hæc: Triangulum est figura tribus lineis terminata, & tres habens angulos.

- 3) Non sint in definitione conceptus sub definito contenti (41.). Nam definitio est conceptus distinctus; Conceptum autem definiti distinctum non ingrediuntur, nisi conceptus notarum in definito contentarum; hinc non nisi conceptus in definito contenti; adeoque in definitione generis non sit conceptus speciei, nec in definitione speciei conceptus individui. Unde non valet hæc: Triangulum est figura tribus lineis rectis terminata.
- 4) In definitione repræsententur tantum notæ; constantes est enim definitio conceptus completus; hinc definitum semper per definitionem debet ab omnibus aliis posse discerni; ergo debent repræsentari notæ definito semper convenientes; illæ autem solæ sunt notæ constantes, & vel essentialia, vel attributa; hæc igitur solæ repræsententur in definitione. In descriptione possunt etiam variabiles repræsentari.
- 5) Notæ in definitione repræsentatæ sint communes, & propriæ. Nam definitio est conceptus distinctus completus; ergo repræsentat definiti notas, in definito autem sunt notæ communes, & propriæ:
ergo

ergo & definitio has repræsentet. Unde *definitio constet genere* (46.) & *differentia* (48): Sed, quantum fieri potest, *genere proximo* (47.), & *differentia specifica*: nam remotum habet notas pauciores, quam genus proximum; & *differentia generica* pauciores, quam *specifica* (45.).

- 6) Notæ definitionis simul sumptæ convenienti definito soli, & illi omni, cui convenit definitum. Nam si notæ simul sumptæ etiam convenirent aliis, per has definitum ab omnibus aliis non distingueretur, quod est contra finem, & conceptum definitionis. Si vero non convenient omni, cui convenit definitum, jam definitum convenit pluribus, quam definitio, ergo per illam non posset distingui ab iis aliis, quibuscum præterea convenit, quod iterum est contra notionem definitionis. Hinc *definito nec latior, nec angustior sit definitio*, & definitio, & definitum sint conceptus reciproci (44.) Peccant hæ: virtus est habitus agendi; &: virtus est habitus agendi secundum leges urbanitatis.

- 7) Definitum, aut potius definiendum, non fit in definitione sua tanquam nota neque ut mediata, neque ut immediata (36. n. 7.), idem enim nequit se ipso esse clarius; quæ autem in definitione insunt, eum in finem insunt, ut definitum reddatur clarius. Sic non valet: *Triangulum est figu-*

ra triangularis. Si definitum fiat nota mediata suæ definitionis, committitur *circulus* (die Wiederkehr im Erklären), vel proximior, vel remotior, prout nempe resolutio notarum definitionis sæpius institui debet, donec deveniatur ad ipsum definitum. E. g. *Naturale* est effectus, qui contingit absque miraculo, & *miraculum* est effectus non *naturalis*. Item: *Quantitas* in rebus est id, quod augeri, aut minui potest; augetur vero id, quod majus redditur; majus est id, cujus pars alteri toti est æqualis; æquale alteri est id, quod eandem cum altero *quantitatem* habet.

B) Ex parte terminorum:

a) generatim: adhibeantur termini, qui habent perfectiones eorundem (86.).

b) speciatim

1) In definitione non sint termini vagi (77); hinc, si adhibendi sunt, figantur.

2) Nunquam adsint perfecte synonymi: nihil enim distinguunt. Imperfecte synonymi, si serviant ad claritatem etiam relativam (12.), adhibendi sunt.

§. 90. Conceptus vel vere, vel apparenter *negativus*, si determinatus sit, est *definitio negativa*. Hæc valet, si definiti oppositum jam ante definitione positiva fuit declaratum, aut ipsum definiendum sit negativum.

§. 91. Definitio, quæ definiti essentiam, adeoque complexum essentialium definiti, repræsentat, est *realis* (eine Sacherklärung); quæ definiti essentiam non repræsentat, sed vel essentialia aliqua, vel attributa, vel utraque simul, est *nominalis* (eine Worterklärung). Triangulum est spatium tribus lineis clausum, est *realis*. Triangulum est figura tres tantum habens angulos, est *nominalis*.

§. 92. Definitio *ortus rei est genetica* (die Erklärung der Entstehungsart). Hæc a quibusdam sola dicitur *realis*, quia repræsentat modum, quo res possibilis est. Rei vero ex ortu suo declaratio est descriptio rei *genetica*. E. g. Circulus oritur, si recta puncto immobili affixa ducatur in orbem, donec ad punctum illud redeat, a quo moveri cœpit; & hæc: circulus est figura, quæ oritur, si recta puncto immobili affixa ducatur &c. Prior est definitio ortus circuli; posterior est descriptio *genetica* circuli.

§. 93. In omni definitione fit resolutio conceptuum, e quibus conceptus definiendus coalescit: sic conceptus legis definitione resolvitur in hos: 1) decreti, 2) superioris, 3) obligationis, 4) subditi. Ubi nulla resolutio possibilis est, nulla etiam possibilis est definitio.

§. 94. Definitio *nominalis* potest fieri per plura, aut pauciora, per hæc vel alia definiendi essentialia, vel attributa, vel utraque simul, quomodocunque facta sit, erit legitima, si sit conceptus distinctus determinatus; atque hinc simul
patet,

patet, posse plures definitiones nominales esse legitimas: e. g. Deus est ens independens; est ens infinitum; est ens necessarium. Neque alio sensu definitiones nominales arbitrariæ sunt, quam quod possim eligere ex notis rei constantibus, quas voluero. Unde una definitio nominalis altera sæcundior, clarior, & ad finem propositum aptior esse potest.

§. 95. Definitio vera est, quæ convenit cum definito & regulis logicæ (89.); quæ convenientia, si clare cognoscatur, definitio certa est. Omnis autem definitio certa esse debet: ceteroquin ex illa nihil certi cognosci potest.

§. 96. Si quid cognitioni additur, ut fiat certa, dicitur ipsa *probari*. Hinc definitioni, nisi per se satis clara sit, addatur, ut certum fiat, esse definitionem veram; sive: definitio, quatenus definitio, probetur.

§. 97. Formaturus definitionem realem 1) inquireat in essentiam definiendi a) attendendo ad ortum rei, si fieri id possit: dum enim cognoscitur modus, quo res aliqua oritur, mediate, mediante scilicet conceptu intuitivo, simul possibilitas rei cognoscitur. b) Resolvendo, si res fuerit composita: cognitis enim partibus, earundemque nexu cognoscitur essentia compositi. c) Abstrahendo, & combinando: abstractione enim deteguntur genera, & species, & horum essentiæ; combinatione autem, etiam quandoque arbitraria (57.) detegitur rei alicujus possibilitas. Sic multarum rerum essentiæ combinatione detectæ sunt in mathesi,

thesi, in mechanica, in arte medica &c. d) Investigando rationes proprietatum rei, & rationum rationes, donec deveniatur ad primas: hæ enim simul sumptæ essentia sunt 2) Essentia detecta, formet illius conceptum distinctum determinatum, eundemque terminis claris & certis proponat.

§. 98. Formaturus definitionem nominalem 1) inquireat in essentialia & attributa (68. lit. d) & 97.) 2) Ex his seligat illa, & tot, quot ad conceptum distinctum determinatum requiruntur, & conceptum proponat terminis.

§. 99. Cum omnis definitio fiat resolvendo definitum in conceptus ipsum ingredientibus, & hos claros, patet, cognitionem definitione extensive & intensive perfici. Sed tamen, quæ clariora sunt, quam definitione fieri possint, non debent definiti: multa etiam a nobis non possunt definiti: hæc, si fieri possit, descriptione distinguantur: definitioni enim obscuræ, & incertæ semper præferenda est descriptio clara, & certa.

SECTIO IV.

DE

DIVISIONE.

§. 100.

Conceptuum in aliquo conceptu contentorum (40.) enumeratio est *partitio* (Abtheilung). E. g. Con-

Conceptus legis continet in se 1) conceptum superioris, 2) decreti &c.

§. 101. Conceptuum sub aliquo conceptu contentorum enumeratio est *divisio logica* (eine logische Eintheilung). Si sit conceptuum sub alio immediate contentorum enumeratio, est *divisio logica stricte talis*; si mediate contentorum, est *logica latius sumta*. Conceptus superior (42.) *divisum*, conceptus inferiores *membra dividenda* dicuntur; id, cujus respectu inter se differunt, fundamentum divisionis est (der Eintheilungsgrund).

§. 102. Potest idem ex diversis fundamentis dividi: sic ortæ divisiones *condivisiones* sunt (Nebeneintheilungen); in iis *divisum condivisum*, & *membra dividenda condividenda* dicuntur. E. g. Conceptus dividuntur 1) ratione objectorum, in communes & singulares; 2) ratione modi representandi, in claros & obscuros; 3) ratione ortus, in conceptus per sensum, per abstractionem, per combinationem. Objecta, modus representandi, ortus, fundamenta divisionum sunt.

§. 103. Si quod membrum dividens iterum dividatur, divisio hæc *subdivisio* est (Untereintheilung). Cujus *divisum subdivisum*, & *membra subdividenda* dicuntur. E. g. Conceptus clarus alius est distinctus, alius confusus.

§. 104. Requisita divisionis sunt:

- 1) sit adæquata. Nam divisio est enumeratio conceptuum sub alio contentorum;
hinc

hinc omnium; debent ergo membra singula enumerari. Hæc simul sumta nec deficere possunt a diviso, nec ipsum excedere: nam si deficient, non sunt singula membra divisi; si excedant, jam unum, aut alterum patet latius, quam ipsum divisum; hinc sub hoc diviso non contineretur. Ex his non valent hæc: status hominis alius animam, alius corpus spectat; & animalium aliud est homo, aliud brutum, aliud substantia.

2) Divisum conveniat singulis membris dividendis. Nam conceptus superior continetur in singulis suis inferioribus (43.). Hinc mala esset divisio legis moralis in obligantem, & non obligantem.

3) Membra dividenda sunt sibi opposita ita, ut unum alteri convenire nequeat. Nam si in uno ea insint, quæ sunt in altero, inter se non differunt; sunt igitur eadem; adeoque non sunt membra dividenda. Ex hac lege non valet hæc: Hominum alii sunt pii, alii impii, alii philosophi.

4) Membra subdividentia non misceantur cum dividendis. Nam præterquam, quod inde oriretur confusio, etiam lex præcedens non servaretur: dum enim membrum dividens subdividitur, fit divisum; hinc singulis sub se contentis convenit; adeoque non daretur in membris singulis oppositio. Peccat hæc: lex alia est naturalis, alia positiva, alia humana.

§. 105. Si in divisione enumerentur membra mediate sub diviso contenta, adeoque subdividentia, fit in eadem *saltus*; qui licitus est, si claritas, aut brevitatis, aut finis institutæ divisionis ita postulent; secus illicitus est. Sic potest valere hæc: lex alia est ecclesiastica, alia civilis.

§. 106. Omnis divisio logica combinatione obtinetur; hinc divisionem facturus 1) assumat notionem, quoniam ideæ dividi non possunt, cum sub se non habeant conceptus inferiores. 2) Inquirat in differentias singulorum conceptuum inferiorum sibi invicem oppositas. 3) Has differentias successive conjungat cum notione, sive dividendo.

§. 107. Si qua in partitione, aut divisione membra dividenda ita disponuntur, ut subordinatio eorundem ob oculos ponatur, habetur *tabella*.

§. 108. Tabellam adornaturus scribat 1) partiendum, aut dividendum. 2) Membra dividenda juxta se collocet. 3) Cuilibet subscribat membra subdividentia. 4) Distinguat dividenda, & subdividentia lineis, aut characteribus diversis, & prima quidem majusculis, altera minoribus. Possunt etiam omnia membra sub se collocari, sed ita tamen, ut accurata fiat per diversa signa distinctio, unoque membro dividente suis subdivisionibus exhausto, repetatur aliud ex adjecto characterem facile dignoscendum.

§. 109. Partitio, & divisio ad ordinem, claritatem, distinctionem, & probationem (96.)
cogni-

cognitionis faciunt; hinc ad eam perficiendam: adjuncta præterea memoriæ maxima sunt. Unde earundem utilitas patet.

CAP. II.

DE JUDICIIS ET PROPOSITIONIBVS.

SECTIO I.

DE

JUDICIIS ET PROPOSITIONIBUS IPSIS.

§. IIO.

Conceptus plures vel sibi conveniunt, vel repugnant. Convenientia & inconvenientia sunt conceptuum aliqua relatio. Cognitio immediata relationis istiusmodi conjuncta cum actu mentis eandem dari adfirmantis est *judicium* (6.). Hoc terminis significatum est *propositio*, enunciatio, thesis (ein Satz).

§. III. Conceptus, cui alius convenire, aut repugnare ponitur, est *subjectum*; ille vero, qui alteri convenire, aut repugnare ponitur, est *prædicatum*. Subjectum & prædicatum partes judicii & propositionis *materiales*, & *extrema* dicuntur. Conceptus convenientiæ *copula* (der Ver-